

REGERINGSKANSLIET

Utrikesdepartementet

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten kan inte ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna i landet. Information bör sökas också från andra källor.

Mänskliga rättigheter i Sri Lanka 2010

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna

Den väpnade delen av den mångåriga konflikten i Sri Lanka är slut sedan regeringsstyrkorna i maj 2009 besegrade den tamilska gerillan Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE). Under krigets slutfas försämrades läget för de mänskliga rättigheterna (MR) betydligt och mycket allvarliga kränkningar ägde rum. Antalet döda, inklusive civila, nådde mycket höga nivåer.

Sedan krigsslutet och senhösten 2009 har antalet allvarliga brott mot de mänskliga rättigheterna minskat avsevärt i de krigshärjade områdena och landet i stort. Flertalet av de många internflyktingarna har lämnat lägren och återvänt hem. Antalet ofrivilliga försvinnanden har minskat i antal, liksom antalet utomrättsliga avrättningar. Den fria rörligheten har ökat väsentligt med ett färre kontrollstationer och man har öppnat tidigare stängda vägar och fiskeområden. Militären har en fortsatt stor närvaro runt om i landet, främst i landets norra och östra delar. Betydande undantagslagstiftning är fortfarande i kraft.

Regeringen har intensifierat arbetet med minröjning, men merparten av arbetet kvarstår. Sysselsättning, skolgång och sjukvård utgör andra utmaningar i de krigshärjade områdena i norra och östra Sri Lanka, liksom allmän återuppbyggnad av infrastruktur. Många av de återvändande internflyktingarna saknar ordnat boende.

Insatser görs för att utveckla landets ekonomi, inklusive i de krigshärjade områdena. Stora infrastruktuursatsningar har gjorts runt om i landet sedan krigsslutet. Behoven i de norra och östra delarna är mycket stora efter krigsåren.

Författningsändringar som stärker presidentämbetets maktbefogenheter kritiseras av fristående organisationer för att undergräva rättsväsendet och de statliga institutionernas oberoende. Medier präglas av självcensur. Enskilda organisationer och personer som försvarar de mänskliga rättigheterna rapporterar om hot och svåra förutsättningar för att bedriva sitt arbete.

Den långvariga konflikten och dess blodiga slutskede har bidragit till en kultur av straffrihet, även för grova brott. FN och EU och oberoende organisationer har uppmanat Sri Lanka att utreda eventuella brott mot internationell humanitär rätt och mänskliga rättigheter. Regeringen har tillsatt en kommission som ska se över orsakerna bakom händelseutvecklingen.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna för mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Sri Lanka har ratificerat följande centrala konventioner om mänskliga rättigheter:

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)* samt det fakultativa protokollet om enskild klagorätt. Sri Lanka godkänner inte kommitténs kompetens enligt artikel 41 (det vill säga att en annan stat som tillträtt konventionen kan lämna ett klagomål om att Sri Lanka inte efterlever konventionen). Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades 1997. Fyra rapporter har inlämnats (1983, 1990, 1994 och 2002). Den femte rapporten skulle ha lämnats in i november 2007, vilket ej skett. I och med förändringar i landets undantagslagstiftning under 2010 upphörde tidigare inskränkningar av artiklarna 9 (2), 12, 14 (3), 17 (1), 19 (2), 21, 22 (1) att gälla, vilka bland annat behandlar rätten för en person att vid anhållande direkt upplysas om orsaken till anhållandet, föreningsfrihet, mötesfrihet och rörelsefrihet.
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)*. Sri Lanka har lämnat in fyra rapporter. Den femte rapporten skulle ha lämnats in i juni 2010 men det har inte skett.
- Konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering, *Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (CERD)*: En konsoliderad rapport, som innehöll landets 7:e, 8:e och 9:e rapport, lämnades in 2000 och granskades i augusti 2001.
- Konventionen om avskaffande av all diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* samt det fakultativa protokollet om enskild klagorätt. Sri Lankas femte, sjätte och sjunde rapport lämnades in 2009. Tilläggsprotokollet till CEDAW ratificerades 2002.

- Konventionen mot tortyr, *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)*. Sri Lanka godkänner inte klagomål enligt artikel 21 (klagomål från annan stat) och artikel 22 (individuellt klagorätt). Tortyrkommittén behandlade Sri Lankas andra periodiska rapport i november 2005. Den tredje och fjärde rapporten lämnades in 2009.
- Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* samt de två tillhörande protokollen om barn i väpnade konflikter respektive om handel med barn och pornografi. Den tredje och fjärde rapporten granskades 2010. Tilläggsprotokollet om barn i väpnade konflikter och om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades i september 2000 respektive 2006. Vad gäller det förra tilläggsprotokollet lämnades en rapport in 2008. Vad gäller det senare skulle en rapport ha lämnats in i oktober 2008 men det har inte skett.
- Konventionen om skydd av rättigheter för migrantarbetare och deras familjemedlemmar ratificerades 1996. En första rapport granskades 2009.

Sri Lanka undertecknade konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning i mars 2007. Konventionen har ännu inte ratificerats.

Sri Lanka har inte undertecknat eller ratificerat:

- Tilläggsprotokollet till ICCPR om avskaffande av dödsstraffet.
- 1951 års flyktingkonvention och dess protokoll från 1967.
- Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, International Criminal Court (ICC)
- Tilläggsprotokollet till tortyrkonventionen, om förebyggande av tortyr.
- Konventionen mot påtvingade försvinnanden.
- Det fakultativa protokollet till ICESCR om enskild klagorätt.

Rapportering till övervakningskommittéerna sker, men släpar efter.

Lagstiftningen till skydd för de mänskliga rättigheterna är förhållandevis omfattande, men på grund av gällande undantagslagar har rättigheterna begränsats. Konstitutionen garanterar vissa rättigheter, men innehåller även en möjlighet att genom lag begränsa dessa rättigheter med hänsyn till nationell säkerhet, allmän ordning eller skydd för allmän hälsa och moral.

Under 2007 antogs en lag för att inkorporera ICCPR i den nationella lagstiftningen, sedan högsta domstolen i september 2006 slagit fast att Sri Lankas tillträde till tilläggsprotokollet till ICCPR om enskild klagorätt stred mot konstitutionen. Enskilda organisationer har framfört kritik mot lagen, då den endast beaktar vissa delar av ICCPR.

En permanent nationell kommission för mänskliga rättigheter finns, men har försvagats genom att utnämningar av kommissionärer inte skett genom det förutvarande konstitutionsrådet, utan direkt av presidenten. Denna praxis har i och med författningsändringar 2010 lagfästs. Dess oberoende har ifrågasatts bland annat av FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter och av företrädare för det civila samhället. Kommissionen saknar medlemmar sedan maj 2009.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv och kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Under krigets sista fem månader intensifierades striderna mellan regeringsstyrkorna och LTTE, vilket ledde till allvarliga kränkningar av respekten för de mänskliga rättigheterna och internationell humanitär rätt. Uppgifter från internationella oberoende organisationer indikerar att LTTE under krigets sista månader fortsatte med tvångsrekrytering av civila, inklusive barn, och att civila användes som så kallade ”mänskliga sköldar”. Det finns också uppgifter om att personer som sökte fly från krigsplatserna sköts till döds. Mot krigsslutet gick regeringssidan fram allt hårdare med beskjutning också i tätbefolkade områden. Stridigheterna resulterade i många civila dödsoffer. Regeringen har anklagats av internationella oberoende organisationer för att bryta mot internationell humanitär rätt och mänskliga rättigheter, inklusive krigsbrott, som till exempel att förhindra tillförseln av grundläggande humanitärt hjälp till civilbefolkningen och medvetet skjuta mot civila.

Omkring 80 000 – 100 000 människor beräknas ha dödats under den mångåriga konflikten. Ingen av de senaste trettio årens många utomrättsliga, godtyckliga och summariska avrättningar har utretts på ett effektivt sätt och få förövare har fällts.

Antalet utomrättsliga avrättningar har kraftigt reducerats sedan krigsslutet och senhösten 2009. Fram till senhösten 2009 genomfördes regelbundna s.k. ”anti-gerilla operationer” av regeringsstyrkorna mot påstådda resterande LTTE-grupper i främst landets norra och östra regioner samt i Colombo, operationer som ofta resulterade i stora antal utomrättsliga avrättningar.

Sedan krigsslutet har regeringen intensifierat sina ansträngningar att ta bort de många landminor som placerats ut främst i landets östra och norra regioner under den långa konflikten. Den lankesiska militären uppskattar att omkring 1,6 miljoner landminor har placerats ut. Av dessa återstår cirka 1,2 miljoner.

Undersökningar om minornas spridning pågår och uppskattningar ger vid handen att cirka 552 kvadratkilometer återstår att säkra.

Antalet ofrivilliga försvinnanden sjönk kraftigt efter krigsslutet och ytterligare senhösten 2009, då regeringsstyrkornas s.k. ”anti-gerilla operationer” reducerades. Rapporter från fristående organisationer tyder dock på att ofrivilliga försvinnanden fortfarande förekommer. Det är dock svårt att få tag i tillförlitlig information eftersom internationella organisationer och icke-statliga organisationer inte har möjlighet att verka obehindrat i landets norra del.

De senaste två decennierna uppskattas 80 000 ofrivilliga försvinnanden ha ägt rum i Sri Lanka. Genom åren har ett antal undersökningskommissioner tillsatts, vilket lett till att omständigheterna kring mer än 16 000 försvinnanden har kunnat klarläggas. Dessa kommissioner har emellertid enbart utrett försvinnanden som ägde rum före 1994. De fall som ägt rum sedan dess har undersöks av en kommission under försvarsministeriet, vars rapporter är hemligstämplade. Få försvinnanden leder till brottsutredningar och fällande domar. Den nationella kommissionen för mänskliga rättigheter tog under 2006 ett beslut att avskriva alla fall som inträffat för mer än 20 år sedan, på grund av bristande bevis och vittnesmål.

FN:s specialrapportör om tortyr, Manfred Nowak, besökte Sri Lanka i oktober 2007. Hans slutsats var att tortyr då var vanligt förekommande i Sri Lanka. Ett antal tortyrmetoder uppgavs förekomma i landets fängelser och polisstationer, till exempel slag med olika tillhyggen, brännmärkning, kvävning med plastpåsar indränkta i bensin och olika former av genital tortyr. Enligt lagen är minimistraffet sju år för en person som har utfört tortyr. FN:s rapportör beklagade emellertid att endast tre personer fällts för tortyr sedan lagen antogs 1994 och uttryckte oro över att så få misstänka förövare ställts inför rätta. Vittnesmål från före detta fångar och fristående organisationer tyder på att tortyr från polisens och militärens sida förekom under såväl perioden efter krigsslutet 2009 som under 2010. Rapporteringen om förekomsten av tortyr har samtidigt tydligt minskat sedan krigsslutet och sen hösten 2009 .

Förhållandena i landets fängelser är dåliga. Beläggningen beräknas vara mer än tre gånger större än kapaciteten. Det förekommer att fångar får sova i skift eftersom det inte finns utrymme för alla att ligga ned. Våld mellan fångar förekommer.

4. Dödsstraff

Dödsstraff utdöms men straffet omvandlas rutinmässigt till fängelse. Den senaste avrättningen ägde rum 1976. Sri Lanka har inte ratificerat tilläggsprotokollet till ICCPR om avskaffandet av dödsstraff, men hör till de

länder som har infört ett moratorium och inte tillämpar dödsstraffet i praktiken.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Sri Lanka har befunnit sig i mer eller mindre undantagstillstånd sedan 1971, vilket enligt den Internationella Juristkommissionen resulterat i ett svåröverskådligt nät av delvis överlappande undantagslagar som ofta står i strid med Sri Lankas internationella åtaganden rörande respekt för de mänskliga rättigheterna.

I maj 2010 upphävdes en betydande del av undantagslagstiftningen, bland annat kortades den tidsperiod som polis och militär kan anhålla en person i förebyggande syfte utan rättegång från ett år till tre månader. En rad undantagslagar kvarstår dock, liksom terroristlagen (Prevention of Terrorism Act). Möjligheten att frysa facklig verksamhet om så kallade väsentliga näringar anses hotade och återinfördes. Alltjämt kvarstår den lagstiftning som innebär att en person som överlämnar sig själv till myndigheterna i samband med vissa brott mot undantagslagarna eller uppfattad risk för terrordåd per se faller under ett rehabiliteringstvång.

Vid krigsslutet hade omkring 300 000 människor tvingats lämna sina hem och placerats i olika läger. Av dessa har den stora majoriteten återvänt. I november 2010 levde omkring 17 000 - 18 000 av dessa personer alltjämt i lägren. Därutöver befinner sig omkring 4000 – 5000 personer tidigare knutna till LTTE- i i så kallade rehabiliteringsläger. Ytterligare en grupp om cirka 1300 personer sitter anhållna. Denna grupp ska enligt myndigheterna bestå främst av tidigare ledande LTTE-soldater. Regeringen har sagt sig förbereda någon form av rättslig process. I december 2010 var det oklart hur och när så skulle ske.

Rörelsefriheten i landet har ökat väsentligt sedan krigsslutet. Antalet kontrollstationer har minskat och tidigare stängda vägar har öppnats, främst i landets östra och norra delar. Tidigare stängda fiskeområden har öppnats i stor utsträckning. Tillgången till land för jordbruk i öst och norr fortsatte att öka under 2010. Dock måste betydande områden i dessa delar av landet fortfarande minröjas. Runt om i landet, främst i norr och öst, begränsar så kallade högsäkerhetszoner rörelsefriheten i viss utsträckning. Rapportering föreligger också om andra områden där myndigheterna begränsar rörelsefriheten utan att formellt ha upprättat sådana zoner.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Sri Lanka har ett utbyggt rättssystem och domstolarnas oberoende skyddas i lag. Domstolarna är i princip självständiga i förhållande till den styrande

makten, även om graden av självständighet också beror på den enskilde domarens integritet.

Genom författningsändringar under 2010 avskaffades det konstitutionsråd som tidigare hade som uppgift att tillsätta permanenta oberoende kommissioner såsom poliskommissionen för att granska kränkningar begångna av poliser, kommissionen för mänskliga rättigheter och kommissionen mot mutor. Presidenten tillsätter nu, i enlighet med författningsändringarna, själv dessa kommissioner (se även avsnitt 9).

Enligt *Transparency Internationals* index över korruption i olika länder hamnade Sri Lanka på plats 91 av 178 länder år 2010. Året innan låg Sri Lanka på plats 97.

Regeringen har effektiv kontroll över såväl militären som andra säkerhetsstyrkor i landet.

7. Straffrihet

Den långvariga konflikten och dess blodiga slutskede har bidragit till att straffrihet är ett utbrett och systematiskt problem i Sri Lanka. Få brottsutredningar leder till fällande dom. Särskilt tydligt har detta varit i förhållande till fall av försvinnanden, mord, våldtäkter och tortyr.

EU och FN, liksom flera internationella oberoende organisationer har uppmanat Sri Lankas regering att genomföra en oberoende utredning av eventuella brott mot internationell humanitär rätt och mänskliga rättigheter. Den lankesiska regeringen har tillsatt en kommission, *Lessons Learnt and Reconciliation Commission*, som ska se över orsakerna bakom händelseutvecklingen. Kommissionen har genomfört offentliga möten, också i landets norra del, där vissa vittnesmål om brott mot internationell rätt getts. Kommissionens mandat medger möjlighet till viss ekonomisk kompensation för enskilda lidanden. Kommissionen har kritiserats av en rad internationella organisationer för bristande självständighet och objektivitet, och för att ha ett alltför begränsat mandat. Flera kritiker har efterlyst en internationell kommission för att utreda misstankar om kränkningar av internationell humanitär rätt och mänskliga rättigheter.

8. Yttrande-, tryck-, mötes-, förenings- och religionsfrihet m.m.

Yttrande- och tryckfriheten garanteras i Sri Lankas konstitution, men kan begränsas med hänsyn till bland annat nationell säkerhet.

Yttrande- och tryckfriheten påverkades mycket negativt av konflikten med ett stort antal trakasserier, kidnappningar och mord på journalister, såsom tidningsredaktören Lasantha Wickrematunga. Sedan krigsslutet har rapporteringen om kidnappningar, försvinnanden och mord av journalister sjunkit väsentligt. Självcensuren är dock påtaglig och hot och trakasserier rapporteras fortsatt förekomma. Hotfulla uttalanden från regeringsrepresentanter bidrar till en atmosfär av återhållsamhet.

Ett uppmärksammat fall rör journalisten Prageeth Ekneligoda, som är försvunnen sedan januari 2010. Flera journalister lever gömda på grund av dödshot och trakasserier.

Tillträde för utländska journalister till landets norra delar är begränsad. Hösten 2010 besökte Al Jazeera Colombo, men fick inte tillstånd att besöka landets norra region. Brittiska BBC har vägrats möjlighet att resa till den norra regionen för att följa möten med *Lessons Learnt and Reconciliation Commission*. Vid flera tillfällen under 2010 beslagtogs upplagor av The Economist som innehöll artiklar om Sri Lanka av myndigheterna på den internationella flygplatsen i Colombo.

Sri Lanka hamnade 2010 på plats 158, av 178 undersökta länder, i det globala pressfrihetsindex som Journalister utan Gränser presenterar varje år. Det är en avsevärd försämring jämfört med tidigare år. Sri Lanka hamnade på plats 162 år 2009 och plats 52 år 2002.

Regeringen kontrollerar delar av pressen, två TV-stationer och *Sri Lankan Broadcasting Corporation*. Det finns ett relativt stort utbud av privata tidningar, radiostationer och TV-kanaler. Den största privatägda TV-kanalen, MTV, har haft problem med sina sändningstillstånd. I januari 2010, precis inför presidentvalet, beslutade landets telekommunikationsmyndighet att MTV:s sändningsmöjligheter för den tamilspråkiga kanalen Shakti skulle stängas ner, utan vidare förklaring. MTV:s studio i Pannipitiya attackerades av okända män i januari 2009 och i mars 2010 attackerades huvudkontoret i Colombo.

Utgivningen av tamilspråkiga tidningar i landets östra och norra delar, inklusive Jaffna, har efter kriget i stort sett återgått till det normala.

I november 2003 inrättades *Sri Lanka Press Institute*, SLPI, på initiativ av olika mediaorganisationer och med stöd från Sverige, Norge och Danmark. SLPI driver en journalisthögskola och en *Press Complaints Commission*. Den senare har ett ganska stort förtroende bland en bred krets medieorganisationer.

Vad gäller friheten på nätet rapporterar fristående organisationer om att myndigheterna blockerar vissa sidor, inklusive ett antal tamilska hemsidor.

Tillgång till internet finns i landets större städer. Enligt den Internationella Telekommunikationsunionen använder omkring 5,8 procent av befolkningen internet (2008).

Förenings- och mötesfriheten är stadfast i lag och respekteras i stor utsträckning av myndigheterna. Lagen om mötesfrihet tillåter inte demonstrationer av politisk natur i samband med val, men i praktiken har myndigheterna i stor utsträckning gett tillstånd för sådana demonstrationer, inklusive för oppositionspartier och minoritetsorganisationer.

Det råder religionsfrihet i landet och en relativt stor tolerans visas olika religionsföreträdare. Landet har fyra stora religioner: buddism, hinduism, islam och kristendom. Buddismen har en privilegierad ställning i konstitutionen, men enligt lag ska respekt för alla religioner garanteras. Religion har generellt inte utgjort något konflikttema i Sri Lanka.

9. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Sri Lanka är en demokratisk republik med flerpartisystem. Den konstitutionella makten delas mellan den folkvalda presidenten och ett parlament med 225 ledamöter. Presidenten som väljs för sex år genom direktval har en mycket stark ställning. Regeringen består av ett 90-tal ministrar.

Under 2010 genomfördes en rad författningsändringar som stärkte presidentämbetets maktbefogenheter ytterligare. Detta har kritiserats av en rad fristående organisationer för att undergräva såväl statliga institutioners som rättsväsendets oberoende. Presidenten kan nu väljas om för ett obegränsat antal mandatperioder, istället för endast två som tidigare stipulerades av författningen. Presidentämbetets kontroll över en rad formellt oberoende institutioner, såsom val- och poliskommissionerna och kommissionen för de mänskliga rättigheterna, har utökats. Presidenten kan nu ensam besluta om tjänstetillsättningar till dessa organ. Det konstitutionella råd, som tidigare innehade dessa uppgifter, har avskaffats. Ett parlamentariskt råd har utnämnts, vars ickebindande råd, presidenten enligt författningsändringarna bör söka.

Valen i Sri Lanka är demokratiska, men valfusk och felaktigt nyttjande av administrativa resurser samt en obalanserad medierapportering till fördel för den sittande presidenten eller det regeringsbärande partiet har förekommit. Detta gällde såväl president- som parlamentsvalet 2010. Valdeltagandet i det förra var omkring 70 procent och i det senare omkring 51 procent. I båda valen var internflyktingarnas möjligheter att rösta begränsade, på grund av avsaknad av id-handlingar och bristande vallängder och transportmöjligheter.

Presidentvalet 2010 föregicks av en polariserad och våldsamt kampanjperiod med flera hundra rapporterade fall av hot, våld och dödsfall. Ett flertal rapporter föreligger om hot och trakasserier mot anhängare till den huvudsaklige oppositionskandidaten general Sarath Fonseka under och efter valet. Den 8 februari 2010 häktades Fonseka. Denne har sedermera av en krigsdomstol funnits skyldig till brottslig verksamhet i form av politiskt engagemang kombinerat med militärt yrkesutövande. Flera åtal drivs mot Fonseka.

En oberoende valkommissionär övervakar vanligen valen. Även lokala och internationella valövervakare tillåts.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Mot bakgrund av de många internflyktingar som nu återvänder är frågan om sysselsättning en stor utmaning. Många tidigare stängda fiskeområden är nu öppna, men de internflyktingar som tidigare arbetade som fiskare har i stor utsträckning förlorat sin utrustning. En annan problematik är förekomsten av minor, vilket fortsatt hindrar många bönder från att bruka sin jord.

Arbetslösheten i Sri Lanka beräknas officiellt till cirka sex procent, men är högre om man tar hänsyn till det stora antalet småbrukare, fiskare och anställda i den informella sektorn som är undersysselsatta eller påverkas av stora säsongsvariationer.

Arbetsmarknaden är generellt reglerad till skydd för arbetstagaren. Det finns kollektiv förhandlingsrätt och strejkrätt. Så gott som alla sektorer med större arbetsplatser har en relativt hög andel av organiserad arbetskraft. I de så kallade *Export Processing Zones* har vissa arbetsgivare motsatt sig bildandet av fackföreningar. Enligt lag gäller dock samma rättigheter att organisera sig i dessa områden som i övriga landet. I maj 2010, i samband med lättnader av landets undantagslagar, återinfördes tidigare lagstiftning som tillåter myndigheterna att frysa facklig verksamhet om den kan anses störa landets "väsentliga näringar".

Omkring 1,7 miljoner lankeser uppskattas idag arbeta utomlands som gästarbetare, varav ungefär 90 procent i Mellanöstern. Migrantarbetarna har under de senaste åren sänt hem motsvarande tjugo miljarder kronor om året. Av gästarbetarna är det stora flertalet kvinnor. Det finns ett ministerium för främjande av välfärd vid anställning i utlandet. En myndighet har inrättats för

att göra det lättare för kvinnor att klara sig som gästarbetare genom att ge dem viss utbildning, stöd och försäkringar.

Sri Lanka har ratificerat samtliga av ILO:s åtta kärnkonventioner (core labour standards).

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Hälsovård är avgiftsfri i Sri Lanka och vården på de statliga sjukhusen håller relativt god standard, men långt ifrån alla får den vård de behöver. Avancerad sjukvård finns att tillgå i flertalet av landets större städer. De statliga sjukhusen är dock ofta överfulla. Det finns uppgifter om fall där patienter betalat sig till snabbare vård. Nästan alla barn vaccineras.

Nivån på den allmänna sjukvården i landets norra delar, förutom Jaffnaområdet, är allttjämt eftersatt. Flera sjukhus har ännu inte återuppbyggts efter krigsslutet, det råder brist på sjukvårdspersonal och infrastruktur för att ta sig till sjukvårdsanläggningarna är bristfällig.

Enligt FN:s Gemensamma Program mot HIV/AIDS (UNAIDS) är hiv/aids ännu ett litet problem, med omkring 3000 smittade och mindre än en procent hiv-smittade bland den vuxna befolkningen (15-49 år). Antalet smittade kvinnor och män är i stort sett detsamma.

Enligt FN:s Globala Utvecklingsprogram (UNDP) är förväntad livslängd på Sri Lanka omkring 74 år (2010).

12. Rätten till utbildning

Alla barn har rätt till utbildning som är obligatorisk upp till 14 års ålder. Vissa kostnader förväntas föräldrarna stå för, men mindre bemedlade kan i många fall få skoluniformen av staten. Skolböckerna är gratis i Sri Lanka. Kvaliteten i skolundervisningen varierar och är ofta bristfällig.

I landets norra och östra delar, förutom Jaffnahalvön och tätorterna Batticaloa och Trincomallee, är tillgången till skolgång dålig och kvaliteten på undervisningen eftersatt. Många skolor som förstördes under kriget har ännu inte byggts upp, andra saknar vatten och elektricitet och det råder lärarbrist.

Läskunnigheten beräknas till över 90 procent. Läskunnigheten är lägst i te-distriktet i landets centrala delar, där många barn inte går i skola.

Det råder generellt sett ingen uppenbar könsdiskriminering inom utbildningssystemet. Det råder brist på tamiltalande lärare. Utbildning ges nästan uteslutande på modersmålen. Presidenten har under året aviserat att målsättningen är att alla tamilspråkiga barn ska utbildas i sinhala och vice versa, samt engelska.

Det råder också brist på universitetsplatser och konkurrensen mellan sökande är hård.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Trots goda indikatorer för läskunnighet, tillgång till sjukvård och livslängd, och en bruttonationalprodukt (BNP) per capita på 4,500 USD, uppskattar FN att omkring 45 procent av befolkningen lever under två dollar om dagen. Sri Lanka återfinns på plats 91 i UNDP:s utvecklingsindex.

Tillväxten i landet har sedan 2004 legat över 6,5 procent i genomsnitt (Världsbanken). Tillväxten har drivits av utvecklingen i landets västra delar. Stora utmaningar kvarstår i att utveckla ekonomin i landets övriga delar, inklusive de östra och norra samt att ge återvändande möjlighet till sysselsättning och boende. Långt mer än 100 000 nya hus beräknas behövas. Betydande återuppbyggnadsarbete återstår i landets norra och östra delar efter kriget samt efter tsunamin som drabbade landet 2004. Sedan krigsslutet har viss affärsverksamhet inletts och banker öppnats i de tidigare konfliktområdena. Stora infrastrukturinvesteringar har gjorts i hela landet. Andra insatser för att utveckla landets ekonomi och välbefinnande, som ökade satsningar på turism, har också genomförts.

Generellt föreligger stora skillnader i utvecklingen mellan stad och landsbygd. Sri Lanka har en av Sydasiens snabbast åldrande befolkningar. Över en 25-årsperiod beräknas antalet människor över 60 år fördubblas från 10 till 20 procent.

Den ekonomiska tillväxten för 2010 uppskattas bli cirka 6,6 procent av BNP. Inflationen för 2010 beräknas bli runt 5,6 procent.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

I konstitutionen säkerställs alla medborgares lika rättigheter, men diskriminering av tamiler anses ha varit en av huvudorsakerna bakom den väpnade konflikten. En viktig faktor är språket. Regeringen har vid flera tillfällen sedan 1994 gjort ansträngningar för att bekämpa diskriminering. Bland

annat har en språklag antagits som gör tamil till ett officiellt språk, jämställt med singalesiska. Det finns dock stora brister i lagens tillämpning.

14. Kvinnors rättigheter

Sri Lankas konstitution förbjuder diskriminering på grundval av kön. Lagar eller beslut som gynnar kvinnor kan inte ifrågasättas med hänvisning till likhetsprincipen, vilket gör positiv särbehandling möjlig. Icke-diskrimineringsprincipen gäller dock inte i den privata sektorn.

Personer som tillhör olika religiösa grupper har dock enligt konstitutionen rätt att följa särskilda religiösa lagar, både skrivna och oskrivna, även om dessa strider mot andra föreskrifter i konstitutionen (exempelvis alla individers likhet inför lagen).

Muslimerna lyder under *Muslim Marriages and Divorce Act*, som delvis baserar sig på Shafi-sektens lagsystem. Tamilska kvinnor från norr lever under Thesawalamai-lagen som förbjuder gifta kvinnor att ingå affärsavtal som gäller fast egendom utan makens samtycke. Kvinnor från Kandy-området kan lyda under Kandy-lagarna, som i många avseenden ger kvinnan större rättigheter än den allmänna lagen. För den kristna minoriteten där majoriteten är romerska katoliker gäller samma regler gentemot kyrkan som för katoliker i andra länder, det vill säga kyrklig vigsel är livslång och skilsmässa är inte tillåten.

Män favoriseras när det gäller fördelning av land. Det gäller särskilt de program för nya bosättningar som genomförts sedan självständigheten. Negativa attityder mot änkor, ogifta kvinnor och barnlösa kvinnor påverkar kvinnans ställning i samhället.

Kvinnor har rösträtt sedan 1931. Ett fåtal kvinnor har höga ämbeten inom politiken, dessa kvinnor kommer oftast från familjer med stort inflytande. Endast fem procent av parlamentsledamöterna är kvinnor. Få kvinnor har viktiga poster inom fackföreningsrörelsen, även när det gäller kvinnodominerade yrken.

Mäns våld mot kvinnor är ett omfattande problem på Sri Lanka. En bidragande orsak är ökad alkoholkonsumtion hos män till följd av förlorade försörjningsmöjligheter och flykt. Majoriteten av internflyktingarna är kvinnor med barn. Våld mot kvinnor och våldtäkt är straffbara handlingar som dock sällan anmäls. Våld i hemmet inkluderar misshandel, incest och jungfruprova. Att begära skilsmässa är för många kvinnor en ekonomisk och social omöjlighet.

Våldtäkt användes inte systematiskt som ett vapen i konflikten, men soldater har förgripit sig på kvinnor vid säkerhetskontroller eller sökt upp dem i hemmen. Rapportering förelåg under 2010 om förekomst av våldtäkter i samband med frisläppandet av internflyktingar från läger.

Myndigheten för kvinnor genomför upplysningsprogram och tar emot anklagelser om våld mot kvinnor. Under 2009 mottogs 714 anklagelser om grovt våld och 2391 mindre brott.

Prostitution är olagligt och prostituerade betraktas som brottslingar. Hallickar straffas mera sällan och sexköparen går fri. Det är olagligt att göra abort, undantag görs bara om moderns liv är i fara. Många kvinnor som går igenom illegala aborter får svåra komplikationer eller dör.

15. Barnets rättigheter

Under kriget utgjorde en av de allvarligaste kränkningarna av barnets rättigheter i Sri Lanka av användningen av barnsoldater. UNICEF känner till 6903 barn som rekryterades av LTTE under perioden 2002-2007. UNICEF har kunnat verifiera och dokumentera 397 fall under perioden 1 januari till 19 maj 2009.

Flera hundra barn fick sätta livet till under krigets fem sista månader och ytterligare hundratals är försvunna. FN:s kommitté för barnets rättigheter uttryckte hösten 2010 oro över att den lankesiska regeringen inte genomför tillräckliga insatser för att utreda dessa dödsfall och försvinnanden. Inga rättsprocesser har inletts mot personer misstänkta för att ha rekryterat barnsoldater (olagligt sedan 2006).

Samtliga barn som efter krigsslutet varit placerade i läger för så kallad rehabilitering har frisläppts. Nästintill 600 barn beräknas ha återförenats med sina familjer och ett 60-tal har getts plats på barn- eller skolhem.

Den lankesiska regeringen har försäkrat FN:s barnkommitté att inga barn som associeras med väpnad konflikt ska ställas inför rättsliga procedurer, något som dock inte stadfästs i officiella dokument.

När det gäller barns rätt till utbildning och hälsovård lever Sri Lanka upp till sina skyldigheter i relativt stor utsträckning. Skolan är obligatorisk för barn mellan fem och fjorton år och avgiftsfri, liksom hälsovården. I de tidigare konfliktområdena är dock tillgången till utbildning och hälsovård bristfällig.

I nuläget är barnkonventionen inte till fullo inkorporerad i Sri Lankas egen lagstiftning, inte heller finns i inhemsk lag någon motsvarighet till

barnkonventionens viktiga artikel 2, principen om icke-diskriminering, artikel 3, principen om barnets intresse i främsta rummet eller artikel 12, respekten för barnets åsikt.

Lägsta straffbarhetsålder är åtta år. Mellan åtta och sexton års ålder gäller särskilda regler, från sexton år likställs personen med en vuxen. Ett problem är att offer för övergrepp ofta behandlas på samma sätt som en förövare och skickas till uppfostringshem.

Våld mot barn är utbrett och institutionaliserat. Reglementet i skolorna föreskriver åga enligt vissa riktlinjer, men åga förekommer i långt högre grad än det tillåtna.

Uppskattningsvis 500 000 barn arbetar i Sri Lanka. Barn arbetar i industrin, i fisket, på gatorna som försäljare och tiggare, i restauranger, i jordbruket och i hemmen som tjänare. Barnarbete för särskilda sysselsättningar är tillåtet från 12 år och generellt är arbete tillåtet från 14 år, med vissa inskränkningar (barn under 16 år kan inte anställas vid statliga organisationer/företag då fara för deras liv och hälsa föreligger). För arbete i hemmet eller i familjeföretag gäller inte sådana begränsningar.

Handel med barn förekommer i Sri Lanka. Enligt UNICEF arbetar över 100 000 barn som hemhjälp, ofta under slavliknande förhållanden. Dessa barn, i de flesta fall flickor, hör till dem som blir mest utsatta för våld och sexuella övergrepp.

16. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Sri Lanka har flera etniska och religiösa grupper. Tamilerna är otvetydigt den grupp som lider mest av konsekvenserna av den mångåriga konflikten och är fortsatt den mest utsatta minoriteten. De utgör en klar majoritet av gruppen av internflyktingar och upplever generellt sett diskriminering inom de flesta av samhällets olika områden, inklusive vad gäller skolgång och statsanställning. Förutom de två stora grupperna, buddhistiska singaleser och hinduiska tamiler, finns det muslimer (ungefär åtta procent) som är tamiltalande. Muslimerna utgör cirka 30 procent av befolkningen i de tamilskdominerade östra delarna av landet, och har under åren utsatts för olika typer av trakasserier.

Den kristna minoriteten (ungefär sju procent) har under de senaste åren utsatts för en rad trakasserier, inklusive attacker mot och vandalisering av kyrkor. I juli 2009 bröt sig ett hundratal buddhistiska munkar in i en kyrka i Mataradistriktet för att förhindra de kyrkliga aktiviteterna.

Amnesty International och *Human Rights Watch* har rapporterat om ökad intolerans mot och förföljelse av personer som tillhör den muslimska minoritetsgruppen Ahmadiyyas. Denna grupp förföljs av både icke-muslimer och muslimer som inte delar deras trosuppfattning.

Dessutom finns det ”burghers” (borgare = stadsbor), som är ättlingar till lokala invånare och kolonialister. Detta är en kristen, urban, engelsktalande grupp om cirka 0,6 procent av befolkningen. En stor del lämnade landet efter ”sinhala only-lagen” som instiftades 1956 och som innebar att de förlorade sina anställningar i administrationen.

Sri Lankas urfolk, ”Veddah-folket” eller ”Wanniyala-Aetto-folket”, uppgår till mindre än en procent av landets samlade befolkning. De har svårt att hävda sin rätt till ett traditionellt levnadssätt.

En utsatt etnisk minoritet är de cirka 85 000 tamilerna i landets te-distrikt som till helt nyligen saknat medborgarskap, rätt till skolgång och andra rättigheter. Dessa personer är ättlingar till de arbetare som engelsmännen rekryterade till landet från södra Indien i början av 1800-talet. Denna minoritetsgrupps utsatthet har förstärkts av språkhinder, låg social status och få inkomstmöjligheter utanför plantageekonomin. Sedan 2003 finns dock en lag som ger de tamilska plantagearbetarna i höglandet srilankesiskt medborgarskap.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Sex mellan två personer av samma kön är förbjudet enligt lag i Sri Lanka. Det är vanligt att polisen trakasserar homosexuella, i synnerhet homosexuella prostituerade och transvestiter.

Det finns ett antal enskilda organisationer i Sri Lanka som arbetar för HBT-personers rättigheter.

18. Flyktingars rättigheter

Sri Lanka har inte anslutit sig till 1951 års flyktingkonvention och har inga nationella procedurer för att fastställa flyktingstatus.

FN:s högkommissariat för flyktingar, UNHCR, fastställer flyktingstatus i Sri Lanka. Ett stort antal människor har flytt från Sri Lanka på grund av konflikten och kränkningar av mänskliga rättigheter. Omkring 146 000 lankesiska flyktingar lever utanför Sri Lanka, majoriteten i Indien. Cirka 73 000 lankeser lever i läger i södra Indien och cirka 34 000 utanför dessa. UNHCR:s statistik visar att nästan 2000 av dessa flyktingar återvände från Indien till Sri Lanka under det första halvåret 2010. Relativt stora exilgrupper, många av dem

flyktingar, finns också i Australien, Kanada, USA, Storbritannien, Tyskland, Nederländerna, Schweiz och Norge.

Vid krigsslutet i maj 2009 hade cirka 300 000 människor tvingats fly från sina hem. En betydande majoritet av dessa har sedan dess kunnat återvända. Den väpnade konflikten i Sri Lanka har sedan 1983 resulterat i över 800 000 internflyktingar i olika vågor.

19. Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Cirka sju procent av befolkningen lider av någon form av funktionsnedsättning, varav en stor del till följd av den väpnade konflikten (såväl civila som soldater). Diskriminering av personer med funktionsnedsättning är förbjudet enligt lag, men i praktiken förekommer diskriminering i arbetsliv, inom utbildningsväsendet och i socialförsäkringssystemen. I oktober 2009 beslutade högsta domstolen att åtgärder skulle vidtas för att handikappanpassa offentliga byggnader. Arbetet med att stärka funktionshindrades möjligheter att åtnjuta sina rättigheter har endast pågått ett par år i Sri Lanka och även om medvetenheten gradvis ökar återstår mycket, inte minst vad gäller funktionsnedsatta barns rätt till utbildning. Vissa statsstödda privata institutioner för personer med nedsatt syn och hörsel finns och myndigheten för samhällstjänster beviljar visst ekonomiskt stöd för självförsörjning och hälsovård.

ÖVRIGT

20. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Det finns många enskilda organisationer i landet, bland dem flera oberoende människorättsorganisationer som dokumenterar övergrepp, erbjuder rättshjälp, diskuterar och granskar lagförslag, övervakar valen med mera. Till de mest respekterade hör Law & Society Trust, Civil Rights Movement, Centre for Study of Human Rights, Inform, Home of Human Rights och Centre for Policy Alternatives. En svaghet är att många organisationer är relativt små och har överlappande mandat.

Relationen mellan regeringen och de enskilda organisationerna har försämrats under de senaste åren och de stående kommittéer som är tänkta att vara forum för dialog har i många fall omvandlats till en ensidig informationskanal för regeringen. Hot och trakasserier mot personer som arbetar för icke-statliga organisationer är enligt uppgift vanligt.

Internationella organisationers möjligheter att arbeta i landet är svåra. I synnerhet gäller detta internationella humanitära och utvecklingsinriktade

organisationer. Specifika tillstånd krävs för att resa och verka i de tidigare konfliktområdena. Procedurerna för detta är tidsödande och tillstånd förvägras ofta.

21. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

Internationella Röda Korset (ICRC), UNICEF och UNHCR är dominerande aktörer i fält, men även utvecklingsaktörer som till exempel UNDP verkar i Sri Lanka. Sedan 2004 finns en människorättsexpert från FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter (OHCHR) i landet, kopplad till UNDP, med mandat att stärka analys och integrering av mänskliga rättigheter i FN-organens program.

Sri Lankas relation till internationella organisationer såsom *Human Rights Watch*, *Amnesty International* och *International Council of Jurists (ICJ)* är ansträngd.

Främjande av demokrati och mänskliga rättigheter är en mycket viktig del av det svenska utvecklingssamarbetet med Sri Lanka. Det svenska utvecklingssamarbetet med Sri Lanka fasas ut under 2010 som ett led i den svenska regeringens landfokusering av biståndet 2007. Sverige fortsätter att stödja främjandet av demokrati och mänskliga rättigheter i Sri Lanka genom multilateralt samarbete och utvecklingssamarbete.